

«8D01401 - Денешынықтыру және спорт» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға арналған «Қазақстан Республикасында қазіргі кезеңдегі студенттік спорт дамуының ғылыми-әдістемелік негіздемесі» тақырыбындағы диссертациясы бойынша Турдалиев Рауан Муратовичтің

АНДАТПАСЫ

Зерттеу тақырыбының өзектілігі – мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев спорт саласындағы жүйелі, әрі тиімді реформалардың уақтылы жүзеге асырылуының маңыздылығымен байланыстырды. Оның пікірінше, бұқаралық және балалар спортын дамыту – ел азаматтарының дене мәдениетін қалыптастыру ғана емес, сонымен қатар халықаралық деңгейдегі жетістіктерге бастайтын стратегиялық әлеуетті фактор болып табылады. Бұл тұжырым спортты тек әлеуметтік-мәдени құбылыс ретінде емес, ұлттық даму мен халықаралық беделдің көрінісі ретінде қарастыру қажеттігін меңзейді. Қазіргі кезеңде жоғары оқу орындары білім алушыларды білімді маман ретінде қалыптастыруды ғана емес, жан-жақты, толыққанды, дені сау тұлға ретінде жетілдіруге де назар аударады. Жас маманды жан-жақты қалыптастыру барысында спортқа үлкен мән беріледі.

Студенттік спорт – бұл жоғары оқу орындарында білім алушылардың дене тәрбиесі мен дене даярлығына, сондай-ақ оларды спорттық және дене шынықтыру іс-шараларына тартуға бағытталған спорт элементі.

Қазақстан Республикасында студенттік спортты реттейтін нормативтік құқықтық актілер іске асырылуда. Жоғары оқу орындарында (ЖОО) студенттік спорт жүзеге асырылғанымен, бүгінгі таңда оның дамуын тежейтін мәселелер бар. Соның бірі - жеткіліксіз қаржыландыру (оның болмауына байланысты студенттер жарысқа қатыса алмайды және жарысқа қатысу тәжірибесі төмен). Университет басшылығының студенттік спортты жетілдіруге деген қызығушылығының төмендігі. Жоғарыда айтылғандарға байланысты, біз студенттік спортты жетілдіруді өзекті мәселе деп қарастырамыз және осы диссертацияда біз оларды дамыту жолдарын көрсетуге тырыстық.

Зерттеу болжамы – *егер* жоғары оқу орнында қазіргі кезеңде студенттік спортты дамыту мәселесін теориялық тұрғыда негізделсе, «студенттік спорт» ұғымының мәні, мазмұны, құрылымы нақтыланса, студенттік спорт дамуының құрылымдық- мазмұндық моделі әзірленсе, Батыс Қазақстан университеттерінде студенттік спортты дамыту әдістемесі әзірленіп, олардың тиімділігі эксперименттік түрде негізделсе, *онда* университеттерде студенттік спортты дамыту табысты жүзеге асырылады, *өйткені* студенттерді дене шынықтыру және спорт құндылықтарына баулу тұлғаның жан -жақты дамуын, дене шынықтыру- спорттық іс- әрекетке қосылуын қамтамасыз етеді.

Зерттеудің жетекші идеясы – студенттік спортты дамытудың тиімділігі осы бағыт бойынша элективті курсты іске асырумен; спорттық бағдарланған дене тәрбиесін енгізумен; балалар жасөспірімдер спорт мектептері (БЖСМ)

мен университеттер арасында резерв пен жоғары оқу орындарының құрама командаларын даярлау туралы шарттар жасасумен; студенттердің дене даярлығы мен қабілетсіздік деңгейін оңтайландырумен байланысты жүзеге асады.

Біздің зерттеу тақырыбымыз еліміздегі дене шынықтыру және спорт саласы бойынша заңнамалар мен ережелерге сай орындалды.

Зерттеу мақсаты – қазіргі кезеңдегі студенттік спорт дамуын ғылыми-теориялық тұрғыда негіздеп, әдістемесін әзірлеп, тиімділігін тәжірибеде тексеру (Батыс Қазақстан ЖОО мысалында).

Зерттеу нысаны – Батыс Қазақстан университеттеріндегі біртұтас педагогикалық процесс.

Зерттеу пәні – студенттік спорттың даму процесі.

Зерттеу міндеттері: Алға қойылған мақсатқа қол жеткізу үшін зерттеу барысында келесі міндеттер шешілді:

1. Жоғары оқу орнында қазіргі кезеңде студенттік спортты дамыту мәселесін теориялық тұрғыда негіздеу;

2. «Студенттік спорт» ұғымының мәнін, мазмұнын, құрылымын нақтылау;

3. Студенттік спорт дамуының құрылымдық- мазмұндық моделін әзірлеу;

4. Батыс Қазақстан университеттерінде студенттік спортты дамытудың кешенді жүйесін әзірлеп, оның тиімділігін эксперименттік түрде дәлелдеу.

Зерттеудің әдіснамалық негізін:

- тұлғаға -бағдарланған амал, оның негізінде адам қоғамның құндылықтар жиынтығы және қоғамдық дамудың өзінді мақсаты деп қарастырылады (В.П. Бедерханова, Е.В.Бондаревская, З.К. Каргиева, В.В. Сериков, В.И. Слободчиков, И.С Якиманская, В.Д.Шадриков);

- тұлғалық- іс -әрекеттік амал, ол адамды іс -әрекет субъектісі ретінде қарастырады (Б.Г.Ананьев, И.А.Зимняя, Л.С.Выготский, А.Н.Леонтьев, Л.С.Рубинштейн);

- іс -әрекеттік амал, оның мәні тұлғаның дамуы белсенді іс -әрекетте (А.Н.Леонтьев, Л.С.Рубинштейн, Г.П. Щедровицкий);

- жүйелілік тұғыр, тәрбиелік әсер ету элементтерінің өзара байланысы мен құрылымын анықтайды (В.Г.Афанасьев, К.Берталанфи, А.А. Богданов, И.В.Блауберг, Н.И.Бондаренко, Э.Г. Юдин);

- контекстік амал, дене шынықтыру мен спорт бағытындағы маманның кәсіби даярлығын көздейді, яғни бұл амал білім беру немесе зерттеу процесін нақты әлеуметтік, кәсіби және педагогикалық жағдайлармен (контекстпен) байланыста қарастырады (А.А.Вербицкий, В.П.Лукьяненко, Ф.И. Собянин, К.Д.Чермит).

Зерттеу әдістері. Тақырып бойынша алға қойылған міндеттерді шешу үшін келесі зерттеу әдістері қолданылды: ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді талдау, құжатты деректерді бағалау, бақылау сынақтары, математикалық статистика әдістері (қауымдастық коэффициенті, негізгі статикалық өлшемдер), сауалнама жүргізу, дене жұмыс қабілеттілігін анықтау (PWC₁₇₀).

Зерттеудің ғылыми жаңалығы:

- Жоғары оқу орнында қазіргі кезеңде студенттік спортты дамыту мәселесі теориялық тұрғыда негізделді;

- «Студенттік спорт» ұғымының мәні, мазмұны, құрылымы нақтыланды;

- Студенттік спорт дамуының құрылымдық- мазмұндық моделі әзірленді;

- Батыс Қазақстан университеттерінде студенттік спортты дамытудың кешенді жүйесі әзірленіп, оның тиімділігі эксперименттік түрде дәлелденді.

Жүргізілген зерттеулердің теориялық маңыздылығы:

- Жоғары оқу орнында қазіргі кезеңде студенттік спортты дамыту мәселесі теориялық тұрғыда негізделді;

- «Студенттік спорт» ұғымының мәні, мазмұны, құрылымы нақтыланды;

- Студенттік спорт дамуының құрылымдық- мазмұндық моделі әзірленді;

Қорғауға ұсынылатын қағидалар:

1. Спорт қоғамның жалпы мәдениетінің элементі. Білім алушылардың спортпен айналысуы қазіргі заманда негізгі миссиясының мәселесін қарастырады, кез келген тұлғаға құбылмалы, болжанбайтын әлемдік денелік, денсаулығын дұрыс қалыптастыру өзін-өзі жақсы қабылдап сезінуге ыңғай танытады. Осы үрдістер білім алушылардың өмір сүру деңгейін жақсартуға, университет жағдайында олардың спорттық дәстүрін жетілдіруге және соның ішінде қоғамның жалпылама дәстүрлі мәдениетін өркендеуіне әсер етуіне жағдай жасайды.

2. Студенттік спорт- бұл жоғары білім беру ұйымдарындағы білім алушылардың дене шынықтыру- спорттық, білім беру, ғылыми және әлеуметтік -коммуникативтік қызметін біріктіретін, университеттің даму стратегиясымен және қоғамның сұранысымен үйлесетін көпдеңгейлі жүйе.

3. Мақсаттық, әдіснамалық, мазмұндық, нәтижелілік блоктарды қамтиған студенттік спорт дамуының құрылымдық- мазмұндық моделі. Модельдің құрылымындағы блоктар өзара үйлесімді тығыз байланысқан. Мақсаттық блокта мақсат пен міндеттер айқындалған. Әдіснамалық блок әдіснамалық тұғырлар мен принциптарды қамтиды. Мазмұндық блок мазмұн, әдістер мен формаларды қамтиды. Нәтижелілік блокта компоненттер, деңгейлер және нәтиже анықталған.

4. Батыс Қазақстан университеттерінде студенттік спортты дамыту үшін әзірленген кешенді жүйесі: «Студенттік спортты дамытудың әдістемелік жолдары» элективті курсы; Студенттердің техникалық-тактикалық даярлық дәрежесін жаңғырту құралдары; ЖОО-ғы студенттік спорт құрылымы мен мазмұнына енгізілген түзетулер.

Зерттеудің сенімділігі – тақырып бойынша алынған зерттеу нәтижелерінің теориялық, әдістемелік, тәжірибелік тұрғыдан негізделіп, айқындалуымен, ғылыми аппаратқа сай жүргізілген жұмыс мазмұны мәнінің ашылуымен, зерттеу міндеттерінің мақсатқа сай толық орындалуымен, дәйекті қорытынды жасалуы мен нақты тәжірибелік ұсыныстардың жасалуымен қамтамасыз етіледі.

Автордың жеке үлесі – диссертациялық жұмыс тақырыбы бойынша ғылыми-әдістемелік әдебиеттерге шолу жасау, жүргізілетін педагогикалық экспериментке негіздеме беру, зерттеу материалдарын жинақтау мен оларды

статистикалық өңдеуден өткізу, соның негізінде тұжырым жасап, практикалық ұсыныстар жасау, зерттеу нәтижелері бойынша ғылыми мақалалар жариялау, олар бойынша тәжірибелік енгізу жұмыстарын жүргізу.

Зерттеу нәтижелерінің жариялануы – талмыш диссертация тақырыбы бойынша барлығы 13 ғылыми еңбек баспадан жарық көрген. Оның ішінде 1 мақала Scopus базасына енген шет елдік басылымында, 5 – ҚР БЖҒМ Білім және Ғылым саласындағы бақылау Комитеті ұсынған ғылыми басылымдарда, 7 – халықаралық конференциялар материалдары жинақтарында жарияланды.

Диссертациялық жұмыстың мазмұнында баспадан жарық көрген материалдар қолданылды.

Жасанды интелект – диссертациялық жұмысты әзірлеу барысында заманауи жасанды интелект технологиялары ғылыми – техникалық мәтіндерді аудару, ақпараттарды іздеу және жүйелеу, сондай-ақ жекелеген есептеулерді орындау мақсатында қолданылды, алайда олар жұмыстың құрылымын қалыптастыруда және эксперимент нәтижелерін тұжырымдауда пайдаланылған жоқ.

Диссертация көлемі мен құрылымы – диссертациялық жұмыс кіріспе, үш тарау, қорытынды, пайдаланылған әдебиеттер және қосымша тізімінен құралған.

Диссертация компьютерлік басылым түрінде дайындалған, оның көлемі 171 беттен тұрады және құрамына 29 кесте, 35 сурет, сондай-ақ қосымшалар енгізілген.

Кіріспеде зерттеу тақырыбының өзектілігі негізделіп, жүргізілетін тәжірибенің қажеттілігі айқындалды, сондай-ақ жұмыстың әдіснамалық құрамдас бөлімдерінің мазмұны жан-жақты сипатталды.

«Жоғары оқу орны жағдайында студенттік спорт мәселесі дамуының ғылыми -теориялық негіздері» атты бірінші тарауда ғылыми әдебиеттерде студенттік спорт дамуы мәселесінің зерттеліну деңгейі, жоғары оқу орны жағдайында студенттік спорттың даму ерекшеліктері, студенттік спорт - жоғары жетістікті спортшыларды даярлау факторы ретінде қарастырылады.

«Қазіргі кезеңдегі жоғары оқу орны жағдайында студенттік спорт дамуын модельдеу» атты екінші тарауда қазіргі кезеңдегі «студенттік спорт» ұғымының мәні, құрылымы, жоғары оқу орны жағдайында студенттік спорт дамуының құрылымдық - мазмұндық моделі, Батыс Қазақстан университеттеріндегі студенттік спортты дамытудың шынайы жағдайы сипатталады.

«Студенттік спортты дамыту моделінің тиімділігінің эксперименттік негіздемесі» атты үшінші тарауда студенттік құрама командалардың жарыстарға қатысудың бастапқы деңгейі, Батыс Қазақстан жоғары оқу орындарында студенттер спортын жетілдіру әдістері және сонымен қатар дамытудың жолдарын жүзеге асыру тиімділігі критерийлерінің динамикасы қарастырылады.

Қорытындыда зерттеу барысында жасалған тұжырымдар мен практикалық ұсыныстар берілген.

АННОТАЦИЯ

диссертации на соискание степени философии (PhD) по образовательной программе 8D01401 «Физическая культура и спорт» на тему «Научно-методическое обоснование студенческого спорта в Республике Казахстан на современном этапе» Турдалиева Рауана Муратовича

Актуальность исследования - Глава государства Касым-Жомарт Токаев отметил важность своевременной реализации системных и эффективных реформ в сфере спорта. Он считает, что развитие массового и детского спорта является не только средством укрепления физической культуры граждан страны, но и стратегическим, потенциальным фактором достижения международного уровня. Этот вывод свидетельствует о необходимости рассматривать спорт не только как социокультурное явление, но и как отражение национального развития и международного авторитета. В настоящее время высшие учебные заведения уделяют внимание не только развитию студентов как специалистов в области образования, но и воспитанию их как всесторонне развитых, полноценных и здоровых личностей. Спорт играет важную роль в всестороннем развитии молодых специалистов.

Студенческий спорт-один из элементов спорта, направленный на физическую подготовку и физическую подготовку студентов, обучающихся в высших учебных заведениях, а также привлечение их к занятиям спортом и физкультурными мероприятиями.

В Республике Казахстан внедряются нормативные правовые акты, регулирующие студенческий спорт. Несмотря на то, что студенческий спорт реализуется в высших учебных заведениях (вузах), в настоящее время существуют проблемы, препятствующие его развитию. Одна из них недостаточное финансирование (из-за его отсутствия студенты не могут участвовать в соревнованиях и имеют малый опыт участия в соревнованиях). Руководство университета также мало заинтересовано в улучшении студенческого спорта. Поэтому мы считаем улучшение студенческого спорта актуальной проблемой, и в этой диссертации мы постарались определить пути ее достижения.

Гипотеза исследования - Если проблема развития студенческого спорта на современном этапе теоретически обоснована в университете, конкретизированы сущность, содержание и структура понятия «студенческий спорт», разработана структурно-содержательная модель развития студенческого спорта, разработана методика развития студенческого спорта в Западно-казахстанских университетах и экспериментально обоснована их эффективность, то развитие студенческого спорта в университетах успешно осуществляется, так как ознакомление с ценностями культуры и спорта обеспечивает всестороннее развитие личности, участие в физкультурно-спортивных мероприятиях.

Основная идея исследования - Эффективное развитие студенческого спорта осуществляется путем внедрения курса по выбору в этой области; внедрения спортивной физической культуры; заключения соглашений между детско-юношескими спортивными школами (ДЮСШ) и университетами по подготовке резервов и сборных команд высших учебных заведений; и оптимизации физической подготовки и некомпетентности студентов.

Тема нашего исследования реализуется в соответствии с законодательством и правилами в области физической культуры и спорта в стране.

Цель исследования - научно-теоретическое обоснование развития студенческого спорта на современном этапе, разработка методологии и проверка эффективности на практике (на примере Западно-казахстанских университетов).

Объект исследования - Единый педагогический процесс в Западно-Казахстанских университетах.

Предмет исследования - процесс развития студенческого спорта.

Задачи исследования - Для достижения поставленной цели в ходе исследования были решены следующие задачи:

1. Теоретическое обоснование проблемы развития студенческого спорта в университете на современном этапе;
2. Уточнение сущности, содержания и структуры понятия «студенческий спорт»;
3. Разработка структурно-содержательной модели развития студенческого спорта;
4. Разработка и экспериментальное доказательство эффективности комплексной системы развития студенческого спорта в Западно-казахстанских университетах.

Методологической основы исследования:

- личностно-ориентированный подход, на основе которого человек рассматривается как совокупность ценностей общества и самоцель общественного развития (В. П. Бедерханова, Е. В. Бондаревская, З. К. Каргиева, В. В. Сериков, В. И. Слободчиков, И. С. Якиманская, В. Д. Шадриков);

- личностно-деятельностный подход, который рассматривает человека как субъекта деятельности (Б. Г. Ананьев, И. А. Зимняя, Л. С. Выготский, А. Н. Леонтьев, л. с. Рубинштейн);

- деятельностный подход, сущность которого заключается в развитии личности в активной деятельности (А. Н. Леонтьев, л. с. Рубинштейн, Г. П. Щедровицкий);

- системность определяет взаимосвязь и структуру элементов постаумента, воспитательного воздействия (В. Г. Афанасьев, К. Берталанди, А. А. Богданов, И. В. Блауберг, Н. И. Бондаренко, Э. Г. Юдин);

- контекстуальный подход предполагает профессиональную подготовку специалиста по направлению физической культуры и спорта, то есть этот подход рассматривает процесс обучения или исследования в контакте с

конкретными социальными, профессиональными и педагогическими условиями (контекстом) (А. А. Вербицкий, В. П. Лукьяненко, Ф. И. Собянин, К. Д. Чермит).

Методы исследования. Для решения поставленных задач по теме использовались следующие методы исследования: анализ научной и методической литературы, оценка документальных данных, контрольные тесты, методы математической статистики (коэффициент ассоциации, основные статистические измерения), анкетирование, определение работоспособности организма (PWC₁₇₀).

Научная новизна исследования:

- На сегодняшний день теоретически обоснована проблема развития студенческого спорта в вузах;
- Уточнены сущность, содержание и структура понятия "студенческий спорт";
- Разработана структурно-содержательная модель развития студенческого спорта;
- Разработана комплексная система развития студенческого спорта в Западно-казахстанских университетах, эффективность которой доказана экспериментально.

Теоретическая значимость проведенных исследований:

- На сегодняшний день теоретически обоснована проблема развития студенческого спорта в вузах;
- Уточнены сущность, содержание и структура понятия "студенческий спорт";
- Разработана структурно-содержательная модель развития студенческого спорта;

Рекомендуемые к защите правила:

1. Спорт – элемент общей культуры общества. Сегодня спортивные мероприятия среди студентов решают проблему основной миссии; любой может столкнуться с меняющимся, непредсказуемым мировоззрением и правильным развитием здоровья. Эти тенденции влияют на улучшение качества жизни студентов, укрепление их спортивных традиций в университетской среде и, среди прочего, на развитие общей традиционной культуры общества.

2. Студенческий спорт-многоуровневая система, объединяющая физическую культуру и спорт, образовательную, научную и социально-коммуникативную деятельность студентов в высших учебных заведениях, совместимая со стратегией развития университета и требованиями общества.

3. Структурно-содержательная модель развития университетского спорта, в том числе целевые, методологические, содержательные и продуктивные блоки. Блоки в структуре модели тесно связаны между собой. Целевой блок определяет цель и задачи. Методологический блок включает в себя методологические принципы и принципы. Блок контента включает контент, методы и формы. Блок производительности определяет компоненты, уровни и результаты.

4. Комплексная система, разработанная для развития студенческого спорта в Западно-казахстанских университетах: курс по выбору на тему «методологические пути развития студенческого спорта»; средства модернизации уровня технической и тактической подготовки студентов; внесение изменений в структуру и содержание студенческого спорта в университетах.

Надежность исследования - Теоретическое, методологическое, экспериментальное обоснование и определение полученных результатов исследований по теме обеспечивается раскрытием содержания проведенной работы в соответствии с научным аппаратом, полнотой выполнения исследовательских задач, последовательным заключением и подготовкой конкретных практических рекомендаций.

Личный вклад автора - обзор научной и методической литературы по теме диссертации, обоснование проводимого педагогического эксперимента, обобщение материалов исследования и их статистическая обработка, на основе которых формулируются выводы и разрабатываются практические рекомендации, публикация научных статей по результатам исследования и проведение по ним экспериментальной работы по внедрению.

Публикация результатов исследования. - Всего по теме диссертации талмыша опубликовано 13 научных статей. Из них одна статья опубликована в зарубежных журналах, входящих в базу данных Scopus, пять статей - в научных журналах, рекомендованных Комитетом по обеспечению качества в сфере науки и высшего образования Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан, и семь статей - в сборниках материалов международной конференции.

Диссертация включает материалы, опубликованные издателем.

Искусственный интеллект - При разработке диссертации применялись современные технологии искусственного интеллекта с целью перевода научных и технических текстов, поиска и систематизации информации, а также проведения индивидуальных расчетов; однако они не использовались при формировании структуры работы и формулировании результатов эксперимента.

Объем и Структура диссертации - диссертационная работа состоит из введения, трех глав, заключения, списка использованной литературы и приложения.

Диссертация подготовлена в виде компьютерного издания, объемом 171 страницы и включает 29 таблиц, 35 рисунков, а также приложения.

Во введении обоснована актуальность темы исследования, определена необходимость проводимого опыта, а также всесторонне охарактеризовано содержание разделов методологической составляющей работы.

В первой главе «научно-теоретические основы развития проблемы студенческого спорта в условиях вуза» в научной литературе рассматривается уровень изученности проблемы развития студенческого спорта, особенности развития студенческого спорта в условиях вуза, студенческий спорт - как фактор подготовки спортсменов с высокими достижениями.

Во второй главе «моделирование развития студенческого спорта в условиях вуза на современном этапе» описывается сущность, структура понятия «студенческий спорт» на современном этапе, структурно - содержательная модель развития студенческого спорта в условиях вуза, реальное состояние развития студенческого спорта в Западно-казахстанских университетах.

В третьей главе «экспериментальное обоснование эффективности модели развития студенческого спорта» рассматривается исходный уровень участия студенческих сборных команд в соревнованиях, методы совершенствования студенческого спорта в Западно-казахстанских вузах, а также динамика критериев эффективности реализации путей развития.

В заключении представлены выводы и практические рекомендации, сделанные в ходе исследования.

ABSTRACT

Dissertation by Rauan Muratuly Turdaliev on the topic “Scientific and Methodological Foundations for the Development of Student Sports in the Republic of Kazakhstan at the Present Stage”, submitted for the degree of Doctor of Philosophy (PhD) in the educational program 8D01401 – Physical Education and Sport.

Relevance of the research - Head of State Kassym-Jomart Tokayev emphasized the importance of timely implementation of systematic and effective reforms in the field of sports. He believes that the development of mass and children's sports is not only a means of strengthening the physical culture of the country's citizens, but also a strategic and potential factor in achieving international recognition. This conclusion highlights the need to view sports not only as a sociocultural phenomenon, but also as a reflection of national development and international prestige. Currently, higher education institutions focus not only on training students as professionals in the field of education, but also on nurturing them into well-rounded and healthy individuals. Sports play an important role in the comprehensive development of young professionals.

Student sports are one of the elements of sports aimed at physical training and education of students at higher educational institutions, as well as their involvement in sports and physical education events.

The Republic of Kazakhstan implements regulations governing student sports. Despite the fact that student sports are being introduced in higher education institutions (HEIs), there are currently problems hindering its development. One of these problems is insufficient funding (due to its absence, students cannot participate in competitions and have little experience of participating in them). The university administration also does not show much interest in the development of student sports. Therefore, we consider improving student sports to be an urgent task, and in this paper we have attempted to identify ways to achieve this goal.

Research hypothesis - If the problem of the development of student sports at the current stage is theoretically substantiated at the university, the essence, content, and structure of the concept of "student sports" are clarified, a structural and content model of the development of student sports is developed, a methodology for the development of student sports in the universities of Western Kazakhstan is created, and its effectiveness is experimentally substantiated, then the development of student sports in universities is successful, as familiarization with the values of culture and sports ensures the comprehensive development of the individual and participation in physical education and sports activities.

Main idea of the research - The effective development of student sports is carried out by introducing a choice course in this area; introducing sports physical culture; concluding agreements between children's and youth sports schools (YSS) and universities on the training of reserves and national teams of higher education institutions; and optimizing the physical training and incompetence of students.

The topic of our research is implemented in accordance with the legislation and regulations in the field of physical culture and sports in the country.

Purpose of research - Scientific and theoretical substantiation of the development of student sports at the current stage, development of methodology, and verification of effectiveness in practice (using the example of universities in Western Kazakhstan).

Object of research - Unified pedagogical process at West Kazakhstan universities.

Subject of research - the process of student sports development.

Research objectives - To achieve this goal, the following tasks were solved during the study:

1. Theoretical justification of the problem of developing student sports at the university at the current stage;

2. Clarification of the essence, content, and structure of the concept of "student sports";

3. Development of a structural and substantive model for the development of student sports;

4. Development and experimental proof of the effectiveness of a comprehensive system for developing student sports in West Kazakhstan universities.

Methodological basis of the research:

- a personality-oriented approach, based on which a person is viewed as a set of society's values and an end in itself for social development (V. P. Bederkhanova, E. V. Bondarevskaya, Z. K. Kargieva, V. V. Serikov, V. I. Slobodchikov, I. S. Yakimanskaya, and V. D. Shadrikov);
Research methods

- the personal and activity-based approach, which considers a person as an active subject (B. G. Ananyev, I. A. Zimnyaya, L. S. Vygotsky, A. N. Leontiev, and L. S. Rubinstein);

- an activity-based approach, which is based on the development of personality through active activity (A. N. Leontiev, L. S. Rubinstein, and G. P. Shchedrovitsky);

- Systemic approach determines the relationship and structure of the pedestal elements and educational influence (V. G. Afanasyev, K. Bertalanffy, A. A. Bogdanov, I. V. Blauberg, N. I. Bondarenko, and E. G. Yudin);

- The contextual approach involves the professional training of specialists in the field of physical culture and sports. This approach considers the learning or research process in relation to specific social, professional, and pedagogical conditions (context) (A. A. Verbitsky, V. P. Lukyanenko, F. I. Sobyenin, and K. D. Chermitt).

Research methods. The following research methods were used to solve the set tasks: analysis of scientific and methodological literature, evaluation of documentary data, control tests, methods of mathematical statistics (association coefficient, basic statistical measurements), questionnaires, and determination of the body's performance (PWC₁₇₀).

Scientific novelty of the research:

- Today, the problem of developing student sports at universities is theoretically substantiated;
- The essence, content, and structure of the concept of "student sports" have been clarified;
- A structural and substantive model for the development of student sports has been developed;
- A comprehensive system for developing student sports at West Kazakhstan universities has been developed, and its effectiveness has been proven experimentally.

Theoretical significance of the conducted research:

- Today, the problem of developing student sports at universities is theoretically substantiated;
- The essence, content, and structure of the concept of "student sports" have been clarified;
- A structural and substantive model for the development of student sports has been developed;

Recommended rules for protection:

1. Sport is an element of the general culture of society. Today, sports events among students solve the main task: everyone can face a changing, unpredictable worldview and proper health development. These trends influence the improvement of students' quality of life, the strengthening of their sports traditions in the university environment, and, among other things, the development of the general traditional culture of society.

2. Student sports are a multi-level system that combines physical education and sports, educational, scientific, and socio-communicative activities of students at higher education institutions, and is in line with the university's development strategy and the needs of society.

3. A structural and content-based model of university sports development, which includes target, methodological, content-based, and productive blocks. The blocks in the model structure are closely interconnected. The target block defines the goal and objectives. The methodological block includes methodological principles and recommendations. The content-based block includes content, methods, and forms. The performance block defines components, levels, and results.

4. A comprehensive system developed for the development of student sports at universities in Western Kazakhstan: an optional course on "Methodological Approaches to the Development of Student Sports"; means of modernizing the level of technical and tactical training of students; and changes in the structure and content of student sports at universities.

Reliability of the research - The theoretical, methodological, and experimental justification and determination of research results on this topic are provided by the disclosure of the content of the work performed in accordance with the scientific apparatus, the completeness of the research objectives, the consistent conclusion, and the preparation of specific practical recommendations.

Personal contribution of the author - Review of scientific and methodological literature on the topic of the dissertation, justification of the conducted pedagogical experiment, generalization of research materials and their statistical processing, on the basis of which conclusions are formulated and practical recommendations are developed, publication of scientific articles based on the research results, and conducting experimental work on their application.

Publication of research results - A total of 13 scientific articles have been published on the subject of the talmush dissertation. Of these, one article has been published in foreign journals included in the Scopus database, five articles have been published in scientific journals recommended by the Committee for Supervision of Education and Science of the MES RK, and seven articles have been published in collections of materials from the international conference.

The dissertation includes materials published by the publisher.

Artificial intelligence - When preparing the thesis, modern artificial intelligence technologies were used to translate scientific and technical texts, search for and systematize information, and perform individual calculations. However, these technologies were not used to form the structure of the work or present the results of the experiment.

Scope and Structure of the dissertation - The dissertation consists of an introduction, three chapters, a conclusion, a list of references, and an appendix.

The dissertation is presented in the form of a computer-based publication with a volume of 171 pages and includes 29 tables, 35 figures, and appendices.

The introduction substantiates the relevance of the research topic, defines the necessity of the conducted experiment, and comprehensively describes the content of the sections of the methodological component of the work.

In the first chapter, "Scientific and Theoretical Foundations of the Development of the Problem of Student Sports at a HEI" the scientific literature examines the level of research on the development of student sports, the specific features of the development of student sports at a university, and student sports as a factor in the training of high-achieving athletes.

The second chapter, "Modeling the Development of Student Sports at HEI at the Present Stage" describes the essence and structure of the concept of "student sports" at the present stage, the structural and substantive model of the development of student sports at universities, and the current state of the development of student sports at West Kazakhstan universities.

The third chapter, "Experimental Justification of the Effectiveness of the Model for the Development of Student Sports" examines the initial level of participation of student teams in competitions, methods for improving student sports in West Kazakhstan universities, and the dynamics of the effectiveness criteria for implementing development paths.

The conclusion presents the findings and practical recommendations made during the study.